

Regionale Energiestrategie

Rapportage vragen en opmerkingen

Inleiding

In juni 2019 is de concept RES verspreid aan de Zeeuwse gemeenten, de provincie en het waterschap. Tijdens, voor en na de bestuurlijke roadshow in het najaar van 2019 is aan volksvertegenwoordigers de mogelijkheid geboden om vragen en opmerkingen over dit concept kenbaar te maken. Afgesproken is dat deze vragen uiterlijk 15 januari 2020 bij het ambtelijk en/of bestuurlijk kernteam zouden worden ingediend. Een groot aantal van de vragen en opmerkingen zijn direct beantwoord. Tijdens de bestuurlijke informatiebijeenkomsten of per e-mail. In veel gevallen gaat het om een verduidelijkende toelichting, in sommige gevallen is het verzoek gedaan tot een inhoudelijke of tekstuele wijziging van de concept RES. In deze gevallen zijn de vragen en opmerkingen besproken in de stuurgroep, het ambtelijk kernteam, en/of de verschillende sectortafels. In dit document is een overzicht gemaakt van de verschillende vragen en opmerkingen. Waar mogelijk samengevat per onderwerp of sectortafel. Waar mogelijk zijn gelijke vragen bij elkaar gevoegd. Vervolgens is aangegeven op welke wijze de vragen zijn beantwoord en waar van toepassing verwerkt.

Algemeen

In dit hoofdstuk komen de vragen terug die niet specifieke betrekking hebben op een bepaalde sectortafel. Zij zijn bijvoorbeeld gericht op het proces, de communicatie, betrokken organisaties et cetera. Een deel van deze vragen (en antwoorden) komen dan ook niet direct terug in de RES.

	Vraag/Opmerking	Beantwoording	Aanpassing in de RES
1	Haalbaarheid en betaalbaarheid: Alle betrokken overheden, maar ook ondernemers, inwoners en maatschappelijke organisaties maken zich zorgen over de haalbaarheid en betaalbaarheid van de RES. Voor de betrokken organisaties maar ook voor ondernemers, inwoners e.a. Zoals: 'Is het mogelijk een harde voorwaarde cq. hardheidsclausule op te stellen richting Rijk bij het aanbieden van de RES. Mn. over financiering. Dus een RES-voorstel, mits.... (om een 2e sociaal domein scenario met alle tekorten en bestuurlijke problemen van dien te voorkomen)	De ontwikkeling en uitvoering van de energietransitie, en daarmee de Regionale Energie Strategie zal geld kosten. Gelukkig kunnen we de benodigde investeringen ook over de volledige uitvoeringsperiode (t/m 2050) uitsmeren. Wij zijn met u van mening dat wij als lokale overheid financieel ondersteund moeten worden om er voor te zorgen dat de energietransitie haalbaar en betaalbaar is. Niet enkel voor ons maar ook voor onze inwoners, bedrijven e.a. Mede via de VNG blijven we hier actief aandacht voor vragen. In het kader van de RES maar ook in relatie tot het klimaatakkoord. Wij hebben er begrip voor dat er nog niet bekend is hoe we alles gaan betalen maar willen wel comfort hebben bij de eerstkomende periode. We zien hier ook duidelijk beweging in ontstaan. Er zijn Rijksmiddelen beschikbaar gesteld voor de ontwikkeling van de RES en er is een landelijk pakket aan middelen ontwikkeld, bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van de transitievisie warmte door gemeenten. Ook heeft de Raad voor Openbaar bestuur inmiddels opdracht gekregen de kosten van de energietransitie te onderzoeken. Desondanks hebben wij gemeend hier een extra aanscherping in de RES voor op moeten nemen, zie hoofdstuk 1.8. Financiën.	Ja
2	Wij hebben regelmatig vragen gehad over de betrokkenheid van volksvertegenwoordigers, inwoners en bedrijven bij de ontwikkeling van de RES. Positieve maar helaas ook kritische vragen.	Wij betreuren het dat u sommigen zich onvoldoende betrokken voelen bij het proces dat tot nu toe is gevoerd. Temeer wij nadrukkelijk de wens hebben om de gemeenteraden, ondernemers en inwoners actief te betrekken. En omdat wij in dit proces zo een groot aantal vertegenwoordigers van allerlei organisaties betrokken zijn geweest. Wij beseffen ons dat we niet iedereen hebben kunnen betrekken en zien hierin een uitdaging voor de toekomst. Wij zien in de RES nadrukkelijk wel een product dat tot stand is gekomen binnen een actieve samenwerking van vele personen, partijen, organisaties e.a. Met behulp van onder andere regionale informatiebijeenkomsten, nieuwsbrieven, social media, persberichten, een tweetal bestuurlijke roadshows, reguliere overlegstructuren hebben wij hier actief invulling aan willen geven. Tijdens of naar aanleiding van deze initiatieven hebben wij heel wat vragen, opmerkingen en aanbevelingen ontvangen. Deze hebben wij ter harte genomen en betrokken in de ontwikkeling van de bouwstenen, de concept RES en de uiteindelijke RES 1.0. Nu maar ook in de toekomst willen wij alle genoemde doelgroepen actief blijven betrekken. Bij de doorontwikkeling van de RES in 2.0, 3.0 versie en bij de ontwikkeling en uitvoering van uitvoeringsplannen. Voor een overzicht van betrokken partijen, betrokkenheid van gemeenten en de verschillende informatiebijeenkomsten verwijzen wij u naar de bijgevoegde bijlagen.	Niet in de RES zelf, wel in het proces
3	Wij hebben verschillende vragen ontvangen over de relatie tussen het landelijk klimaatakkoord en de RES.	De ontwikkeling van de RES en het Klimaatakkoord zijn twee processen die elkaar af en toe raken. Om die reden is in het klimaatakkoord ook een hoofdstuk RES opgenomen. In dit hoofdstuk staan een aantal zaken omschreven m.b.t. bijvoorbeeld de inhoud van de RES. Deze waren grotendeels al bekend omdat ze in de handreiking van de RES waren opgenomen. De ontwikkeling van een RES is ook opgenomen in de investeringsagenda van de koepels (IPO/VNG/Unie van Waterschappen) en het Inter Bestuurlijk Programma. Al dan niet instemmen met het klimaatakkoord hoeft dan ook geen directe gevolgen te hebben voor de RES.	NVT
4	Besluitvorming RES medio Jan. 2020: wat wordt er besloten, door wie, met welke gevolgen	Aan de gemeenteraden, gedeputeerde staten en de bestuurders van het waterschap wordt voorgesteld om in te stemmen met de RES 1.0., de daarin omschreven doelstellingen, startprojecten e.d. Hiermee zijn zaken niet in cement gegoten. Na de 1.0 volgt een 2.0, 3.0 en verder. Ook zullen we een uitvoeringsplan opstellen (2020). De RES ontnemt u geen bevoegdheden of besluitvormingsmomenten.	NVT
5	De wens bestaat om als regio actief invulling te geven aan de sectoren Industrie en Landbouw	Dit is inmiddels in de RES opgenomen en ook fysiek wordt hier uitvoering aan gegeven, bijvoorbeeld door actief overleg met de ZLTO en bedrijven binnen de sector Industrie.	Ja
6	In de RES wordt omschreven dat verdere uitvoering wordt vormgegeven in een uitvoeringsplan. Er zijn vragen gesteld over de planning en de uitvoeringskosten van de RES.	Het uitvoeringsplan zal in 2020 worden ontwikkeld. In de RES is reeds een paragraaf financiën opgenomen. In het uitvoeringsplan zal een begroting op projectniveau worden opgenomen.	Ja
7	Worden er voorbeelden opgenomen in de plannen (bijvoorbeeld van gemeenten)? En kijken we naar andere regio's?	Uiteraard zal er in de RES naar voorbeelden van binnen en buiten de regio worden verwezen. Er zal echter geen uitgebreide toelichting worden gemaakt. We kijken zeker naar andere regio's. Zowel ten aanzien van de ontwikkeling van de RES als anderszins goede voorbeelden.	NVT
8	Wie is nu eigenlijk verantwoordelijk voor dit hele proces?	Dat zijn we als regionale partners samen. Waarbij opgemerkt moet worden dat de verantwoordelijkheid van ons als overheid uiteraard voorop staat. Deze is omschreven in het Regeerakkoord, het Inter Bestuurlijk programma, en het concept Klimaatakkoord. Op ons eigen verzoek overigens. Met onze koepels hebben het Rijk nadrukkelijk om deze rolgevraagd. Om te voorkomen dat de transitie over ons heen komt en wordt opgelegd. En vanuit de overtuiging dat de energietransitie bij ons in de straten, wijken dorpen en steden plaats zal vinden en wij als geen ander in staat zijn om te overzien wat er kan en moet.	NVT
9	Kunnen wij als gemeenteraad amenderen op de RES 1.0.?	Ja dat kan. Hoewel wij uiteraard hopen dat wij alle vragen in het voortraject op een passende wijze hebben kunnen beantwoorde is dit uw democratisch recht.	NTV
10	Wat is het gevolg van een amendement?	Wanneer wij een amendement ontvangen dan zullen wij dit inhoudelijk voorleggen aan de sectortafels en de beantwoording laten toetsen door het bestuurlijk kernteam. Wanneer zij hier mee akkoord zijn dan zullen wij de beantwoording aan u voorleggen. Wij zullen de beantwoording overigens ook aan de andere besluitvormende instanties (provincie, gemeenten en het waterschap) voorleggen omdat de beantwoording de inhoud van de RES 1.0 kan veranderen.	NVT

10	Wat is het gevolg van een amendement?	Wanneer wij een amendement ontvangen dan zullen wij dit inhoudelijk voorleggen aan de sectortafels en de beantwoording laten toetsen door het bestuurlijk kernteam. Wanneer zij hier mee akkoord zijn dan zullen wij de beantwoording aan u voorleggen. Wij zullen de beantwoording overigens ook aan de andere besluitvormende instanties (provincie, gemeenten en het waterschap) voorleggen omdat de beantwoording de inhoud van de RES 1.0 kan veranderen.	NVT
11	Zullen andere betrokken partijen de RES ook vaststellen?	Wij willen organisaties die betrokken zijn geweest bij het opstellen van de RES actief de mogelijkheid bieden om hun steun over de RES uit te spreken. Gelijk aan de werkwijze binnen het nationaal klimaatakkoord. Zodra de vorm en invulling helder zijn zullen wij dit communiceren. .	NVT
12	Kunnen we niet beter wachten op betere en/of nieuwe technieken?	Er zullen in de komende jaren zeker nieuwe technieken worden ontwikkeld en bestaande technieken zullen beter en soms ook goedkoper worden. Dit neemt niet weg dat we nu al een strategie kunnen ontwikkelen. Gebaseerd op wat er nu al is en waarvan we met redelijke maten van zekerheid kunnen stellen dat komt. Met een goede strategie zijn we ook in staat om flexibel te handelen en tijdig te reageren op nieuwe ontwikkelingen. Tegelijkertijd kunnen we niet wachten om stappen te gaan zetten. Om te voorkomen dat we de volledige opgave in een nog kortere termijn moeten voldoen maar ook om de wenselijke innovaties überhaupt mogelijk te maken. Kostendaling en technische innovaties kunnen namelijk niet verwezenlijkt worden zonder markt.	NVT
13	In hoeverre gaat de RES ons lokale duurzaamheidsbeleid nu bepalen?	DE RES heeft betrekking op de energietransitie en daaraan verbonden elementen (zoals het netwerk). Het gemeentelijk duurzaamheidsbeleid kent waarschijnlijk een veel breder kader en omvat ook onderwerpen als biodiversiteit, circulaire economie e.a. Zoals omschreven in de verschillende hoofdstukken neemt de RES de besluitvormende bevoegdheden niet over van de individuele gemeenten. De gemeenteraad besluit over de opweklocaties voor duurzame energie, toekomstige warmtebronnen in de gebouwde omgeving en andere onderwerpen. Tegelijkertijd hopen we uiteraard wel dat de RES-gemeenten en andere betrokkenen kan helpen in de ontwikkeling van lokaal beleid, aansluit op de RES en de verbindingen op regionaal niveau.	NVT
14	Wij vragen u om meer aandacht te besteden aan strategie en communicatie, draagvlak te creëren en iedereen bij het onderwerp te betrekken om de energietransitie haalbaar, betaalbaar en uitvoerbaar te maken voor de korte en de lange termijn.	Wij zullen hier in de volgende fase nog meer aandacht aan geven. Op dit moment werken we o.a. aan het actualiseren van onze website en het door ontwikkelen van onze communicatiestrategie.	NVT
15	Vanuit verschillende organisaties hebben wij de oproep ontvangen om extra aandacht te schenken aan onderwijs, werkgelegenheid e.a. Onder andere vanuit SER Zeeland.	Wij delen de mening dat de energietransitie enkel plaats kan vinden wanneer er voldoende gekwalificeerd personeel is. Hier ligt ook zeker een kans voor het Zeeuwse bedrijfsleven. Er moet dan echter ook voldoende personeel worden opgeleid. Dit vraagt goed afstemming van alle betrokken organisaties. Mede hierom hebben wij een aparte bijeenkomst en paragraaf aan de arbeidsmarkt gewijd.	Ja

Mobiliteit

De tafel mobiliteit richt zich onder andere op andere vormen van mobiliteit, andere brandstoffen en de beschikbaarheid van deze brandstoffen via bijvoorbeeld laadpalen. Zij kent verschillende doelgroepen. Zowel individuele particulieren, doelgroepenvervoer, als bedrijfsmatig vervoer en transport komen aan de orde. Er is een sterke relatie met de tafels gebouwde omgeving en de tafel elektriciteit. Het ontwikkelen van een hoofdstuk mobiliteit is geen verplichting, wij menen echter dat dit voor Zeeland wel wenselijk is. Er liggen namelijk kansen en behoeftes.

	Vraag/Opmerking	Beantwoording	Aanpassing in de RES
1	De Raad van de Leefomgeving en de Infrastructuur heeft gesteld dat de verschillende transitieopgaven integraler opgepakt zouden moeten worden dan nu het geval is. Op dit moment worden de opgaven opgepakt vanuit verschillende ministeries die vervolgens met elkaar gaan concurreren, dat is een onwenselijke situatie die ertoe kan leiden dat er verkeerde keuzes worden gemaakt doordat er niet integraal genoeg gekeken wordt. (Bijvoorbeeld circulaire economie en circulaire landbouw versus klimaatakkoord en RES). Wij willen dat graag nog eens extra onder de aandacht brengen van de landelijke tafel middels een aanbeveling in de RES om de verschillende transitie opgaven integraal aan te pakken.	Wij zullen deze aanbeveling kenbaar maken aan zowel de VNG als het Nationaal Programmateam van de RES.	Nee
2	Mobiliteit: Wij staan achter de keuze om binnen de Zeeuwse RES niet alleen te focussen op de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en het opwekken van duurzame energie zoals door het Rijk gevraagd werd, maar nadrukkelijk ook op duurzame mobiliteit. Wel zien wij naast het al eerdergenoemde capaciteitsprobleem van het net nog een aantal andere uitdagingen om op het vlak van mobiliteit ook echte stappen in de verduurzaming te maken:	Het klopt dat het OV-aanbod in Zeeland onder druk staat. Door in te zetten op slimme mobiliteitsconcepten, zoals deelauto's of klein vervoer op maat, kan dit in dunbevolkt gebied een aanvulling vormen op het reguliere OV-netwerk. Binnen het mobiliteitsplatform Schouwen-Duiveland op weg wordt de komende jaren flink geëxperimenteerd met dergelijke mobiliteitsoplossingen op maat. Dit kan in sommige gevallen een alternatief bieden voor een eigen (tweede) auto. Wat het autobezit betreft, kennen wij in Zeeland voorlopig nog geen milieu of zero-emissie zones waarbinnen oudere voertuigen op fossiele brandstoffen verboden worden. Wij willen de komende jaren dan ook vooral inzetten op de plaatsen, bedrijven & andere organisaties en particulieren waarvoor wél betaalbare zero-emissie alternatieven beschikbaar zijn of komen. Geleidelijk zal zo ook de markt voor betaalbare nieuwere fossiele of elektrische ze hands auto's zich verder ontwikkelen. Kortom: groen waar het kan, pas op de plaats waar het nog niet kan.	NVT
3	b. Wij zouden daarnaast graag een aanbeveling zien aan de landelijke tafel om ook bij andere RES Regio's meer aandacht voor mobiliteit te stimuleren. Immers, er zijn ongetwijfeld meerdere RES-Regio's waar de problematiek vergelijkbaar is met de problematiek in Zeeland.	Zeeland is tot nu toe de enige RES-regio met een aparte mobiliteitstafel. Dit zegt meer over het belang dat Zeeland aan mobiliteit hecht dan over het feit dat andere regio's deze problematiek niet kennen. Wij zullen dan ook zeker aandacht vragen voor deze problematiek op landelijk niveau in Den Haag en bij de andere RES-regio's. We zien dat verschillende regio's inmiddels overwegen ook een hoofdstuk mobiliteit te ontwikkelen.	NVT
4	Wij zien dan ook graag nadrukkelijker in de RES terug dat er gezocht moet worden naar volwaardige alternatieven voor het rijden van een eigen auto, ook voor inwoners in de kleinere kernen in het buitengebied. In onze gemeente zijn we daar actief naar op zoek, we doen dat door middel van pilots binnen ons mobiliteitsplatform Schouwen-Duiveland Samen op Weg.	Alternatieve vervoersdiensten zoals autodelen, dorpsauto's, Mobility As A Service (MaaS) maken reeds deel uit van de RES, hoofdstuk mobiliteit.	Nee
5	De wens is om meer aandacht te besteden aan vervoer per fiets en trein en maatregelen om dit te stimuleren.	Zie hoofdstuk mobiliteit	Ja
6	Op welke wijze kijken jullie naar de scheepvaart op de Westerschelde?	In de concept RES Mobiliteit nemen wij ook de maatregelen t.a.v. Binnenvaart en kustvaart mee. De zeevaart wordt landelijk buiten de klimaatafspraken voor Mobiliteit gehouden en komt dan ook niet in het ontwerp klimaatakkoord voor. Wij zullen dit in de RES wel benoemen. Wij kunnen ideeën aanbrengen en bijvoorbeeld aansturen op korting voor lagere en zero-emissie schepen in onze havens, maar wij zijn afhankelijk van de afspraken die in internationaal verband t.a.v. de zeescheepvaart worden gemaakt.	NVT

Elektriciteit

De tafel elektriciteit heeft zich op een aantal onderwerpen gericht. Allereerst o de ontwikkeling van een regionaal bod op het vlak van duurzame energieopwekking in onze regio. Een van de onderdelen die ook door het planbureau zal worden doorgerekend. De tafel heeft zich ook actief gericht op het transport van opgewekte en benodigde energie. Hoe wij ons energienetwerk flexibel en robuust genoeg houden en ook op dit vlak klaar zijn voor de uitdagingen van de energietransitie. Aan deze tafel heeft men zich ook op onderwerpen als opslag van energie, participatie in duurzame energieprojecten, waterstof, kernenergie en thorium gericht. Tot slot is vanuit deze tafel ook de link met de industrie gelegd.

	Vraag/opmerking	Beantwoording	Aanpassing in de RES
1	Hoe is het ambitieniveau bepaald?	De landelijke doelstelling voor duurzame energieopwekking op land is 35 TWh per 2030. Dit staat gelijk aan 126 PJ. Aan de regio's is gevraagd om een bod voor hun eigen regio te doen. Regio's zijn dus vrij om dit zelf te bepalen en zelf ook aan te geven op welke wijze zij de energie op willen wekken. Aan de tafel is uitvoerig gesproken over het bod dat we in de RES opnemen. Uiteindelijk is voor een bod van 11 PJ gekozen. Een ambitieus maar realistisch doel dat: 1/12e deel van de landelijke opgave is, gelijk staat aan het huidige Zeeuwse elektriciteitsgebruik en gelijk staat aan de door het Rijk berekende potentie van onze regio. We richten ons dus nadrukkelijk op het Zeeuwse aandeel en niet op dat van andere regio's, zij hebben hun eigen opgave.	NVT
2	Hoe wordt bepaald of het bod van de regio's optelt tot het landelijke doel en wat gebeurt er wanneer het ambitieniveau niet optelt tot de landelijke doelstelling?	Het aanbod van 11 PJ CO ₂ vrije elektriciteitsopwekking dat de RES-regio Zeeland nu doet zal door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) worden opgeteld bij hetgeen de andere 29 RES-regio's in Nederland aanbieden. In het geval dat deze sommatie toereikend is om aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord te voldoen dan kan aan de slag gegaan worden. Wanneer de sommatie niet toereikend is dan zal het Rijk de regio's vragen de resterende opgave te verdelen. Wanneer dit geen oplossing is bestaat de mogelijkheid dat de landelijke overheid aanvullende doelstellingen aan de regio's oplegt.	NVT
3	Verwachting is dat we te kort komen, is dat al inzichtelijk?	Vooralsnog hebben wij deze verwachting niet. Dit wordt inzichtelijk zodra het concept is doorgerekend door het PBL. In Zeeland zetten we alles op alles om een redelijk bod te doen, dat ook evenredig is naar landelijke maatstaven. Als iedere regio dit doet, zal er geen tekort zijn.	
4	Er staan nu windmolens stil in onze gemeente omdat het lokale net de op te wekken energie niet kwijt kan.	Het afschakelen van de windturbines in deze gemeente heeft geen relatie met de beschikbare netcapaciteit ter plaatse. Dit heeft te maken met de landelijke balanshandhaving tussen opwekking en verbruik op verzoek van TenneT.	NVT
5	Vanuit verschillende gemeenten zijn vragen gesteld over de vertaling van de regionale doelstelling naar de gemeentelijke opgave. Is de RES hier sturend in, wie bepaalt waar en wanneer de gemeente duurzame energieinitiatieven ruimte geeft?	Elke gemeente heeft haar eigen ambities vertaald naar input voor de definitieve versie van de RES. Hoeveel duurzame energie er in welke gemeente wordt opgewekt, wanneer dit mogelijk wordt gemaakt en onder welke voorwaarden is en blijft een gemeentelijke verantwoordelijkheid. De besluitvorming omtrent de plaatsing van windmolens en zonnepanelen is en blijft een vraagstuk waarbij naast de energetische opgave nadrukkelijk rekening moet worden gehouden met ruimtelijke kwaliteiten, regio specifieke kansen, maatschappelijk draagvlak, andere ruimtelijke belangen e.d. Dit deel van het ruimtelijk beleid van nadrukkelijk binnen het domein van de provincie en gemeenten. De gemeenteraad blijft net als nu besluiten nemen over de mogelijke locaties van wind- en zonne-energie. Uitzonderingen daar gelaten, zoals in het geval van een projectbesluit. Uiteraard onderzoeken we binnen de RES meer dan ooit een goede regionale afstemming. Als overheden maar ook in de samenwerking met het netwerkbedrijf.	Ja
6	We hebben als gemeenteraad nog niet ingestemd met uitbreiding van de opwekkingscapaciteit van duurzame energie. We hebben vigerend beleid dat daar beperkingen aan stelt. Ons lokale beleid is leidend, we committeren ons voor wat daarin staat. Voor we ons vastleggen voor meer dan dat moet daar eerst lokaal beleid aan ten grondslag liggen (in bijvoorbeeld de omgevingsvisie buitengebied).	Zie bovenstaande.	Ja
7	Kunnen kleinschalige installaties voor zon op particuliere daken worden meegenomen?	Bij het bepalen van het landelijk doel voor grootschalig hernieuwbaar op land (35 TWh) is reeds rekening gehouden met een autonome groei van kleinschalige zon op dak naar 7 TWh 2030. Landelijk is afgesproken dat het extra vermogen dat in 2030 via zon op dak wordt opgewekt mag worden meegerekend als extra ambitie bovenop de 35 TWh. Men spreekt dus niet van een of/of situatie waarin gecompenseerd kan worden.	Nvt.
8	Vooralsnog gelden de subsidies op duurzame energie slechts tot 2025. In de concept RES staat op bladzijde 18, onder de kop 'samenvattend voor Zeeland' bij de 5e bullit dat hernieuwbare elektriciteit vanaf 2025 niet langer gesubsidieerd zal hoeven te worden. Wij staan NIET achter de tekst in deze bullit, die wij zien als een bedreiging voor het realiseren van de doelstellingen. Dit geldt zeker in combinatie met de ondercapaciteit in het net die in 2025 nog niet is opgelost. Inwoners en ondernemers maken zelden een louter ideële afweging. Ze maken daarnaast (vooral) ook een economische afweging. Ze hebben immers allemaal een 'huishoudboekje' en moeten het ook gewoon kunnen betalen, er moet balans zijn. Graag de tekst in deze bullit schrappen uit de RES en in plaats daarvan een aanbeveling aan de landelijke tafel opnemen dat subsidies op duurzame energie ook na 2025 in stand zouden moeten blijven.	De bewuste zinsnede op pagina moet gelezen worden vanuit 'de grootste slagingskans' voor succesvolle participatie van de omgeving bij met name duurzame opwekking projecten. Subsidies kunnen een verstoring effect hebben op bijvoorbeeld het aanbod dat projectontwikkelaars doen aan grondeigenaren. Het subsidiebedrag kan zo ingezet voor bijvoorbeeld ongewenst hoge grondvergoedingen waardoor het voor een grondeigenaar interessanter wordt om de landbouwgrond in te ruilen voor zonnepanelen. Vanaf 2025 zou de technologieontwikkeling zover moeten zijn dat business case zonder subsidie rendabel zouden kunnen zijn, zodat verstoringen niet meer aan de orde zijn. Dit is inmiddels het geval voor wind op zee. Uiteindelijk is stimulering van duurzame energie een bevoegdheid van het Rijk.	Nee

9	In de Bouwsteen Elektriciteit van de RES-Zeeland staat op p.2: "...we inspraakmogelijkheden willen respecteren en per project gemeenteraden en provinciale staten het laatste woord hebben.". Dat suggereert wat meer inbreng van de gemeente. Of is bedoeld: het laatste woord maar alleen indien dat is conform de RES? Die gedachte komt op bij het lezen van p. 9 "Om voldoende volume te waarborgen en uitval van projecten te compenseren, zal daarbij in de RES en omgevingsplannen meer ruimte worden gezocht en ingepland." En p.11: "... Provincie en gemeenten één gezamenlijke visie uitdragen." Kortom, welke 'beleids- en beslisruimte' heeft de gemeente in de energietransitie?	Er wordt geen voorbehoud gemaakt over de bevoegdheden van de gemeenteraad. Het is en blijft de bevoegdheid van de gemeenteraad om al dan niet ruimte beschikbaar te stellen voor opwekklocaties voor zon en wind. Uiteraard streven we naar regionale afstemming, niet in het minst om ook de afstemming met het netwerkbedrijf te borgen, maar de beslissingsbevoegdheid ligt bij de gemeenteraad.	NVT
10	De discussie 'wie rekent zich wat toe'? Voorbeeld de windmolens op Neeltje Jans. Die eigenen gemeente, provincie, rijk en Rijkswaterstaat zich al jaren toe, maar in werkelijkheid heeft een groot consortium de certificaten in bezit.	Het gaat er niet om wie de eigenaar/uitbater van de molens of panelen is. Het gaat om de locatie (gemeente/regio/provincie). Wel is landelijk afgesproken dat het grootste deel van de opgave op zee moet plaatsvinden en dat deze windmolens op zee niet meetellen bij gemeenten of provincies (ze liggen formeel ook niet op grondgebied van een gemeente of provincie). Deze worden alleen landelijk geteld.	NVT
11	Wij hebben verschillend vragen en opmerkingen over het ambitieniveau voor 'Zon op dak' ontvangen. Enerzijds leeft de wens om ambitieuzer te zijn, zodat we mogelijk met andere vormen van opwek iets terughoudender kunnen zijn en anderzijds leeft de vraag of de huidige doelstelling wel haalbaar is.	Wij zijn van mening dat de huidige ambitie van 500 MW een uitdagende maar haalbare ambitie tussen de technische en economische haalbaarheid omvat. Zoals omschreven in pagina 72. Uiteraard moet in de komende jaren nauwkeurig gemonitord worden of dit ook echt gerealiseerd wordt.	NVT
12	Vanuit verschillende organisaties is aangegeven dat het goed zou zijn wanneer het Rijk een duidelijke visie op stelt. Bijvoorbeeld een visie ten aanzien van de wijze waarop zij met waterstof, biomassa, kernenergie en andere technieken om wilt gaan. Onderwerpen waarvoor bovenregionale sturing wenselijk is en grote gevolgen kan hebben voor de regionale ontwikkelingskansen.	Wij zijn het met de stellers van mening dat het wenselijk is wanneer het Rijk een duidelijke visie ontwikkeld op een aantal onderwerpen binnen de energietransitie. Via de Vereniging van Zeeuwse gemeenten is hier nadrukkelijk aandacht voor gevraagd in het kader van het klimaatakkoord. Ook in de toekomst zullen wij dit aan blijven kaarten, bijvoorbeeld bij het Nationaal Programmateam RES.	Nee, dit is via andere kanalen kenbaar gemaakt. Zoals in een reactie op het klimaatakkoord.
13	Wij zien graag een hoger ambitieniveau met betrekking tot het geschikt maken van het elektriciteitsnetwerk voor de transitieopgave naar duurzame energie. De infrastructuur van de elektriciteit is in grote delen van Zeeland waaronder onze gemeente te beperkt qua capaciteit, zeker aan het eind van de lijn. Op blz. 69 en 70 van de concept RES staat dat het Zeeuwse net pas over 5 – 10 jaar echt klaar is voor de opgave die voor ons ligt. Dat stemt niet overeen met de doelstellingen die er in de RES al benoemd zijn met als deadline 2030. Dat is een slechte zaak en ook niet goed om het draagvlak bij ondernemers en inwoners te krijgen en te houden voor de zo noodzakelijke transitie. Dat leidt in ieder geval in de gemeente Schouwen-Duiveland tot de volgende problemen:	In de concept RES - Bouwsteen Elektriciteit - wordt aangegeven dat in het Zeeuwse elektriciteitsnetwerk momenteel, provincie breed, nog 400 MW aan ruimte voor invoeding van elektriciteit beschikbaar is. In totaal zal nog zo'n 1.000 MW, welke binnen de RES wordt verdeeld over de verschillende gemeenten, aan duurzame opwek worden toegevoegd aan het net in de periode tot 2030. Dat betekent dat in het Zeeuwse net in de komende 10 jaar zo'n 600 MW aan extra invoedingscapaciteit gerealiseerd zal moeten worden. Netbeheerders TenneT en Enduris gaan de uitdaging aan om deze extra invoedingscapaciteit te realiseren. Het tempo waarin het net kan worden uitgebreid is afhankelijk van een breed scala aan onderwerpen. Uitbreidingen op hogere spanningsniveaus (380-150 kV) van TenneT zijn veelal afhankelijk van planologische inpassing en bijbehorende inspraakprocedures en kunnen tot 10 jaar of meer doorlooptijd in beslag nemen. Op lagere spanningsniveaus zal de Zeeuwse regionale netbeheerder Enduris aan de slag gaan zodra uitbreiding opportuun is. Enduris kan deze opdracht echter vanuit een limiet op middelen en beschikbaarheid van capaciteit niet op alle plaatsen in de Provincie Zeeland tegelijkertijd uitvoeren. Enduris gaat graag het gesprek aan met de RES-partners om per jaar afspraken te maken over het prioriteren van de aanpassingen aan het net die voor Zeeland het meeste waarde toevoegen. Op deze manier kunnen op provinciaal niveau zowel de ontwikkeling en uitrol van duurzame opwek en de aanpassingen aan het elektriciteitsnet gelijk op blijven lopen. Prioriteren kan betekenen dat op zeker moment projecten tijdelijke vertraging gaan ondervinden omdat ergens anders in de provincie een project voorrang heeft gekregen. Op dit moment is er sprake van beperkte netcapaciteit voor invoeding op Schouwen-Duiveland.	De ambitie om het netwerk robuust en toekomstbestendig te houden is reeds onderdeel van de RES
14	Wij zijn van mening dat de transitie alleen succesvol kan zijn als er niet alleen aandacht is voor energiebesparing en het opwekken van duurzame energie, maar óók voor de mogelijkheden om duurzame energie op te slaan. Wij willen dat dit in de definitieve RES nadrukkelijker benoemd wordt dan in de voorliggende concept RES.	Het benutten van mogelijkheden voor energieopslag moet zeker prioriteit hebben. Opslag kan immers belasting van het netwerk voorkomen. Hetzelfde geldt voor flexibiliteitsopties. Het gaat hier om mogelijkheden op technologisch vlak of in de markt die ervoor zorgen dat balancering van vraag en aanbod gerealiseerd wordt. Naar opslag van energie zal nog flink onderzoek gedaan moeten worden, maar richting 2030 mag hier zeker progressie verwacht worden.	Opslag van energie komt in verschillende hoofdstukken terug.
15	Wij hebben veel vragen ontvangen over de (on)mogelijkheden van kernenergie in de energietransitie. Van een aanbeveling naar de landelijke tafel (om (een vorm van) kernenergie niet uit te sluiten als toekomstige oplossing energiebron, tot een actieve lobby. Voor het langer open houden van de bestaande centrale tot het verkennen van de mogelijkheden van een nieuwe centrale in onze regio. Er zijn logischerwijs ook signalen geuit dat dit voor verschillende partijen juist geen optie is. Er heeft geen stemming voor of tegen kernenergie plaatsgevonden. Wij zien wel dat er veel vragen leven.	Kernenergie wordt zowel in Nederland als in Zeeland niet uitgesloten. Er lijkt in Zeeland bredere steun voor kernenergie dan in andere delen van het land. Zeeland (meer specifiek Vlissingen-Oost) is één van de drie locaties in Nederland waar kernenergie mogelijk is. De RES laat de mogelijkheden van kernenergie momenteel open. Het is aan de markt om nieuwe initiatieven te starten en aan het Rijk om hier beleid op te voeren. Momenteel lopen er geen initiatieven voor een nieuwe kerncentrale in Zeeland. Gezien de lange doorlooptijd van de ontwikkeling en bouw (10 - 12 jaar) van een nieuwe centrale is 2030 al uit beeld. Zoals omschreven in paragraaf 3.6 zal inzichtelijk gemaakt worden of het mogelijk is de levensduur van de centrale te verlengen, wat hiervoor nodig is en wat hiervan de risico's zijn. Zoals aangegeven is het is aan het Rijk hier verder beleid op te ontwikkelen.	Ja

16	Een wens is om blijvend onderzoek te doen naar energiebronnen die een stabiliserende rol op zich kunnen nemen. We vragen u om in nauwe samenwerking met het Rijk de mogelijkheden te onderzoeken van het langer openhouden van de huidige kerncentrale in Borssele, een mogelijke kernenergie (bijvoorbeeld experimenteerruimte voor een thorium-centrale) om zo de kansen voor Zeeland te benutten.	Zie hoofdstuk elektriciteit, paragraaf kernenergie en thorium.	Ja
17	Wordt waterstof meegenomen en zo ja waar in het plan komt dit dan te staan?	Waterstof wordt zeker meegenomen in de RES. Onder andere in de hoofdstukken elektriciteit en mobiliteit. Op korte termijn verwachten wij vooral kansen in de industrie, dit komt ook terug in onze waterstofladder. Aan de tafel elektriciteit is men gericht op het vergroenen van de waterstof die momenteel reeds in de industrie wordt gebruikt. De industrie gebruikt momenteel al op grote schaal waterstof als bouwsteen voor chemische producten. Ook is waterstof waarschijnlijk één van de weinige alternatieven die hele hoge temperaturen (denk aan 600 graden Celsius) kunnen genereren. Deze waterstof maakt de industrie nu echter nog met aardgas, en het is dus een fossiele brandstof waar bij het maken ervan erg veel CO ₂ vrijkomt. Er zijn ook manieren om waterstof "groen" te maken, namelijk door middel van elektrolyse met elektriciteit. Wanneer hiervoor duurzame stroom wordt gebruikt, is de waterstof ook groen en CO ₂ -vrij. Elektrolyse vindt momenteel echter nog slechts op proefbasis plaats. Grootschalige elektrolyse wordt niet verwacht vóór 2030. Aandachtspunt is dat bij elektrolyse 30% van de elektriciteit verloren gaat. Toepassingen van waterstof in de gebouwde omgeving kunnen in de toekomst zeker kansen bieden en sluiten we nadrukkelijk niet uit. Op basis van de huidige kennis en de mogelijkheden binnen andere sectoren eindigt echter wel laag op de waterstofladder.	Nvt

Gebouwde omgeving

De gebouwde omgeving is een tafel die sterk in het beïnvloedinggebied van lokale overheden ligt. Zij krijgen hier vanzelfsprekend ook veel vragen over. Van inwoners en bedrijven. De tafel heeft zich voornamelijk gebogen over de vraag hoe wij onze gebouwde omgeving in de toekomst zo veel als mogelijk zonder aardgas gaan verwarmen. Wat voor alternatieve warmtebronnen er zijn, welke nader onderzocht moeten worden en wat er nodig is om woningen hiervoor geschikt te maken. Het is de tafel met de meeste verschillende doelgroepen en ook financieel gezien ligt dit zeer dicht bij onze inwoners en bedrijven. Rekening houdend met de Zeeuwse kenmerken heeft de tafel een voorlopige strategie ontwikkeld die zich sterk richt op het nemen van zogenaamde no regret maatregelen. Veelal wordt nog ingezet op extra isolatie, van grootschalige uitrol van warmtenetten, warmtepompen e.a. is geen sprake. De tafel richt zich de komende twee jaar sterk op de ondersteuning van gemeenten in ontwikkeling van de warmte transitievisie en het plukken van het veelal aanwezige laaghangende fruit.

	Vraag/Opmerking	Beantwoording	Aanpassing in de RES
1	We willen ons graag committeren aan ons deel van de opgave, ook op het gebied van de warmtetransitie. Wel willen we dat er in de RES nadrukkelijker dan nu het geval is de kritische kanttekening wordt gemaakt dat met name voor de plattelandsgemeenten in Zeeland (gemeentes met veel grondgebied, ver uit elkaar liggende vrijstaande woningbouw in het buitengebied en veel kleine kernen) geldt dat dit lastiger is dan in gemeenten met een meer stedelijke omgeving. Op het platteland zijn er nu eenmaal minder reële alternatieven om te voorzien in de warmtevraag. Wij willen ook dat er in de RES nadrukkelijker aandacht is voor het feit dat inwoners van onze gemeente (en de andere plattelandsgemeenten in Zeeland) in verhouding hoge kosten maken voor de warmtetransitie.	De tafel Gebouwde omgeving onderschrijft de analyse dat het voor plattelandsregio's zoals Zeeland complexer is dan voor stedelijk gebied om tot een energieneutrale gebouwde omgeving te komen. Wij zoeken daarbij aansluiting bij andere plattelandsregio's en hebben dit probleem reeds landelijk aangekaart, ook elders worstelt men met dit probleem. Aangezien er nog geen eenduidige oplossing is, zetten we in op het terugdringen van warmtevraag, op allerlei verschillende manieren. Hiermee willen we ook tijd kopen, omdat er nog niet één oplossing in beeld is voor Zeeland. We willen voorkomen dat er rigoreuze besluiten worden genomen, waar we op termijn mogelijk spijt van krijgen, omdat er tussentijds een betere oplossing is gevonden. Ook isoleren van woningen kan kostbaar zijn. Hier vragen we landelijk actief aandacht voor, bijvoorbeeld i.h.k.v. het klimaatakkoord. Zie in dit kader de motie die de VZG afgelopen zomer bij de VNG heeft ingediend. Er worden inmiddels verschillende financiële regelingen ontwikkeld. Wat overigens niet wegneemt dat dit een blijvend aandachtspunt moet zijn. Wat betreft punt b. willen wij opmerken dat hier nadrukkelijk aandacht voor is, dit is ook de reden dat het net doorlopend wordt verbeterd.	Dit maakt onderdeel uit van de RES. Zie de paragraaf financiën en het hoofdstuk gebouwde omgeving
2	Er zijn heel wat monumenten in Zeeland alsook een groot aantal kleine kernen, een groot buitengebied en weinig nieuwbouwcapaciteit. Dat zijn allemaal complicerende factoren om de doelstellingen in de gebouwde omgeving te kunnen realiseren. Het is nog onzeker hoe de doelstellingen voor 2030 en 2050 specifiek behaald kunnen worden. Technische, financiële en maatschappelijke omstandigheden kunnen nog sterk veranderen. Zijn de doelstellingen dan realistisch te noemen.	De opmerking dat er doelgroepen zijn die extra uitdagend zijn is terecht. Evenals de opmerking dat er technisch, financieel, maatschappelijke en politiek nog van alles kan veranderen dat van invloed is op het bereiken van de doelstellingen. Wij zijn van mening dat dit juist een positief effect kan hebben op het bereiken van de doelstellingen. Daarnaast concluderen wij op basis van voorbeeldprojecten verspreid over de regio en in het land dat er al heel veel mogelijk is. Er zijn reeds energieneutrale monumenten, bedrijven, dorpskernen, lokale initiatiefgroepen die zelfvoorzienend zijn et cetera.	NVT
3	Wie bepaald nu welke warmtevoorziening wanneer in welke wijk wordt doorgevoerd.	De gemeenteraad besluit hierover en legt dit bijvoorbeeld vast in een warmte transitievisie	
4	Het is aan de lokale overheden om in overleg met lokale stakeholders beleid op te stellen dat tot doel heeft om de lokale recreatiesector verduurzamen. Dat beleid gaat niet alleen over het verduurzamen van bestaande recreatiewoningen, maar bijvoorbeeld ook over het opwekken van duurzame energie en het verbeteren van de landschappelijke kwaliteiten. Dat beleid is dan onderdeel van de transitie-opgave die de betreffende gemeente in vult. Wij zijn niet bereid die autonomie op te geven en wij kunnen ons dan ook NIET vinden in de volgende aanbeveling aan de landelijke tafel zoals die op blz. 40 van de RES staat: 'Het is van groot belang dat er eisen gesteld worden aan de energiezuinigheid van bestaande vakantiewoningen. Er zou een verbod moeten komen op de winterverhuur van vakantiewoningen, die niet tenminste een bepaald energielabel hebben. De EPC-eis voor recreatiewoningen moet op hetzelfde niveau worden gebracht als voor reguliere woningen, bij nieuwe chalets en caravans moeten ook eisen gesteld worden aan de isolatiewaarden. Daarbij kan bij stacaravans en chalets het beste ingezet worden op het in fases vernieuwen van bestaande caravans en chalets. Tevens is het in gesprek gaan met toeleveranciers over de eisen van groot belang.' Als deze aanbeveling met betrekking tot het verbod op winterverhuur gehandhaafd blijft dan zou dat als uiterste consequentie kunnen hebben dat wij als gemeente tegen de definitieve RES stemmen. Wij zouden wel in kunnen stemmen met een aanbeveling met de volgende strekking: 'Het is van groot belang dat er ook eisen gesteld worden aan de energiezuinigheid van nieuwe vakantiewoningen. Voor nieuwe recreatiewoningen moeten dezelfde EPC-eisen gaan gelden als voor reguliere woningen. Ook aan nieuwe stacaravans en chalets mogen eisen gesteld worden, bijvoorbeeld aan de isolatiewaarden.'	De recreatiesector ziet zichzelf voor een grote opgave gesteld om in 2050 een energieneutraal aanbod te hebben en in 2030 reeds halverwege deze opgave te zijn. In overleg en met goedkeuring van het Zeeuwse Recronbestuur is de tekst mbt Recreatief Vastgoed in de concept RES opgesteld. De sector is van mening dat een kwalitatief aanbod van accommodatie belangrijk is voor het imago van de Zeeuwse branche. Dat betekent dat het aanbieden van oude en ongeïsoleerde accommodatie in de winter onwenselijk is, zowel voor het imago mbt kwaliteit als met energieverbruik. Met deze achterliggende gedachte is het advies aan de landelijke tafel opgesteld. Door enkel eisen aan nieuwbouw te stellen, gaat de verduurzaming van de accommodatie te traag, aangezien het hier slechts om een klein percentage gaat. Wij hebben geenszins de intentie om de autonomie van gemeente ter discussie te stellen. Wij zijn bereid om de tekst aan te passen waarbij we de aanbeveling doen om eisen aan de isolatiewaarde te stellen van woningen die in de winter worden verhuurd (ipv een verbod).	Ja

5	Op blz. 29 staat de volgende aanbeveling aan de landelijke tafel: 'Woningcorporaties betalen sinds 2003 een belasting voor hun sociale huurwoningen, de verhuurdersheffing. De corporaties willen graag dat deze heffing wordt afgeschaft zodat zij dit geld kunnen besteden aan het verduurzamen van hun woningen.' Wij staan inhoudelijk achter deze aanbeveling, maar willen hem wel anders geformuleerd zien. Deze RES is namelijk niet van de corporaties maar van ons als decentrale overheden: voorstel: 'Woningcorporaties betalen sinds 2003 een belasting voor hun sociale huurwoningen, de verhuurdersheffing. Wij pleiten voor het afschaffen van deze verhuurdersheffing, zodat corporaties dit geld kunnen besteden aan het verduurzamen van hun woningen en hun commerciële- en maatschappelijke vastgoed.'	Akkoord	Ja
6	Wat zijn de mogelijkheden van waterstof in de gebouwde omgeving	Zie elektriciteit.	NVT
7	Er wordt te veel ingezet op een aantal technieken, sluiten jullie pilots, proeftuinen en innovatieve ontwikkelingen in de gebouwde omgeving uit?	Nee dit doen wij nadrukkelijk niet. We baseren ons op de huidige kennis en mogelijkheden. Ook voor technieken of aanpakken waar nu geen grootschalige ontwikkelingen mogen worden verwacht staan wij open. Een goed voorbeeld hiervan is aquathermie. Voor Zeeland is het belangrijk hier meer kennis, informatie en ervaring op te ontwikkelen en dit steunen wij.	NVT
8	De Zeeuwse woningmarkt heeft zo zijn eigen kenmerken. Wordt er vanuit Den Haag wel rekening gehouden met de gevolgen voor de woningmarkt?	De energietransitie zal onherroepelijk invloed gaan hebben op de woningmarkt. De verwachting is dat energiezuinige woningen straks steeds sterker gaan concurreren met niet energiezuinige woningen. Het is goed dat marktmechanismen hun werk gaan doen, maar dit roept ook een aantal vragen op. Wat betekent de energietransitie voor de woningwaarde van de Zeeuwse woningmarkt? De Zeeuwse woningmarkt kenmerkt zich onder andere door een hoog percentage particulier eigendom, veel vrijstaande woningen, een laag percentage seriematige bebouwing en heel wat woningen die in het buitengebied staan en worden verwarmd met behulp van propaan en/of biomassa (hout). Wat heeft dit voor invloed op de hypotheekschuld van particuliere woningeigenaren, wat betekent het voor de waarde van woningen wanneer deze eerder van het gas gaan, wat is de invloed op de vitaliteit van (Zeeuwse) wijken, dorpen en steden en woningen etc.? Wij hebben de VNG verzocht om actief bij het Rijk aan te dringen op woningmarktonderzoek naar dit type vragen/ontwikkelingen.	NVT

Bijlage I

Betrokken organisaties

Er zijn verschillende vragen gesteld over betrokken ondernemers, overheden, maatschappelijke organisaties. In het kader van de AVG kunnen wij uiteraard niet iedereen bij naam noemen, wij kunnen wel aangeven welke partijen betrokken zijn geweest aan welke sectortafel. Niet opgenomen in deze lijst zijn de vele betrokkenen tijdens de regionale bijeenkomsten in Vlissingen, Goes, Terneuzen, Middelburg e.a. Tijdens de bijeenkomsten hebben we gemiddeld honderd bezoekers mogen ontvangen met uitschieter in het geval van de bijeenkomst in Vlissingen. Tijdens al deze bijeenkomsten hebben ook veel inwoners hun betrokkenheid getoond, vragen gesteld, tips gegeven, aandachtspunten benoemd et cetera.

	Naam	Organisatie	Tafel	Subsector
1	.....	Gemeente Borsele	Elektriciteit	subtafel wind-zon
2	.....	Gemeente Middelburg	Elektriciteit	subtafel wind-zon
3	.....	Gemeente Vlissingen	Elektriciteit	subtafel wind-zon
4	.....	Gemeente Terneuzen	Elektriciteit	subtafel wind-zon
5	.....	Gemeente Kapelle	Elektriciteit	subtafel wind-zon
6	.....	Gemeente Veere	Elektriciteit	subtafel wind-zon
7	.....	Gemeente Reimerswaal	Elektriciteit	subtafel wind-zon
8	.....	Gemeente Tholen	Elektriciteit	subtafel wind-zon
9	.....	Gemeente Sluis	Elektriciteit	subtafel wind-zon
10	.....	Gemeente Goes	Elektriciteit	subtafel wind-zon
11	.....	Gemeente Hulst	Elektriciteit	subtafel wind-zon
12	.....	Gemeente Noord-Beveland	Elektriciteit	subtafel wind-zon
13	.....	Provincie Zeeland	Elektriciteit	subtafel wind-zon
14	.....	Enduris	Gebouwde omgeving	sociaal/publiek
15	.....	gemeente Goes	Gebouwde omgeving	sociaal
16	.....	gemeente Middelburg	Gebouwde omgeving	sociaal
17	.....	SVN	Gebouwde omgeving	sociaal
18	.....	provincie Zeeland	Gebouwde omgeving	sociaal
19	.....	RWS Goes	Gebouwde omgeving	sociaal
20	.....	Zeeuwend	Gebouwde omgeving	sociaal
21	.....	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	Gebouwde omgeving	sociaal
22	.....	Marsaki, ZEA	Gebouwde omgeving	sociaal
23	.....	voorzitter RECRON	Gebouwde omgeving	recreatie
24	.....	regiomanager Zld RECRON	Gebouwde omgeving	recreatie
25	.....	Hiswa	Gebouwde omgeving	recreatie
26	.....	Impuls Zeeland	Gebouwde omgeving	recreatie
27	.....	Hiswa	Gebouwde omgeving	recreatie
28	.....	voorzitter KHN Zeeland	Gebouwde omgeving	recreatie

29	.....	TOZ (collectief toerisme Zeeland)	Gebouwde omgeving	recreatie
30	.....	algemeen directeur Roompot	Gebouwde omgeving	recreatie
31	.....	Elzenoord	Gebouwde omgeving	recreatie
32	.....	Molecaten	Gebouwde omgeving	recreatie
33	.....	provincie Zeeland	Gebouwde omgeving	recreatie
34	.....	gemeente Veere	Gebouwde omgeving	recreatie
35	.....	Hotel Roosevelt	Gebouwde omgeving	recreatie
36	.....	Marsaki	Gebouwde omgeving	recreatie
37	.....	Roompot	Gebouwde omgeving	recreatie
38	.....	gemeente Sluis	Gebouwde omgeving	recreatie
39	.....	ADRZ	Gebouwde omgeving	publiek
40	.....	gemeente Goes	Gebouwde omgeving	publiek
41	.....	Scalda	Gebouwde omgeving	publiek
42	.....	Illuxtron	Gebouwde omgeving	publiek
43	.....	Alberoscholen	Gebouwde omgeving	publiek
44	.....	HZ	Gebouwde omgeving	publiek
45	.....	HZ	Gebouwde omgeving	publiek
46	.....	HZ	Gebouwde omgeving	publiek
47	.....	Monumenten	Gebouwde omgeving	publiek
48	.....	SCEZ	Gebouwde omgeving	publiek
49	.....	Bouwend Zeeland	Gebouwde omgeving	publiek
50	.....	Illuxtron	Gebouwde omgeving	publiek
51	.....	gemeente Reimerswaal	Gebouwde omgeving	publiek
52	.....	Gors	Gebouwde omgeving	publiek
53	.....	Elektra 21	Gebouwde omgeving	particulier/sociaal
54	.....	Zeeuws Klimaatfonds	Gebouwde omgeving	particulier/publiek
55	.....	Impuls Zeeland, ZEA	Gebouwde omgeving	particulier/commercieel
56	.....	Zeeuwind	Elektriciteit	particulier
57	.....	Delta	Gebouwde omgeving	particulier
58	.....	Gemeente Goes	Gebouwde omgeving	particulier
59	.....	Techniek Nederland	Gebouwde omgeving	particulier
60	.....	Techniek Nederland	Gebouwde omgeving	particulier
61	.....	Energieambassadeur	Gebouwde omgeving	particulier
62	.....	Vertegenwoordiger duurzame dorpen	Gebouwde omgeving	particulier
63	.....	Bouwend Zeeland en Bouwbedrijf Fraanje	Gebouwde omgeving	particulier
64	.....	ZMf	Gebouwde omgeving	particulier

65	.....	HZ/Smart Service Boulevard	Gebouwde omgeving	particulier
66	.....	Zeeland Bruist	Gebouwde omgeving	particulier
67	.....	Zeeuwind	Gebouwde omgeving	particulier
68	.....	Enduris	Gebouwde omgeving	commercieel/recreatie
69	.....	RUD Zeeland	Gebouwde omgeving	commercieel
70	.....	secretaris BZW Zeeland	Gebouwde omgeving	commercieel
71	.....	gemeente Middelburg	Gebouwde omgeving	commercieel
72	.....	Duradis	Gebouwde omgeving	commercieel
73	.....	St. Fooddelta Zld	Gebouwde omgeving	commercieel
74	.....	provincie Zeeland	Gebouwde omgeving	commercieel
75	.....	gemeente Vlissingen	Gebouwde omgeving	commercieel
76	.....	DWT Groep (Delta Wisse)	Gebouwde omgeving	commercieel
77	.....	regiomanager Zeeland Kon.Horeca Nld	Gebouwde omgeving	commercieel
78	.....	regiosecretaris Metaalunie	Gebouwde omgeving	commercieel
79	.....	SDR	Elektriciteit	Hoofdtafel
80	.....	provincie Zeeland	Elektriciteit	Hoofdtafel
81	.....	Impuls	Elektriciteit	Hoofdtafel
82	.....	Delta	Elektriciteit	Hoofdtafel
83	.....	Enduris	Elektriciteit	Hoofdtafel
84	.....	ZMf	Elektriciteit	Hoofdtafel
85	.....	HZ	Elektriciteit	Hoofdtafel
86	.....	PZEM	Elektriciteit	Hoofdtafel
87	.....	provincie Zeeland	Elektriciteit	Hoofdtafel
88	.....	Gemeente Tholen	Elektriciteit	Hoofdtafel
89	.....	provincie Zeeland	Elektriciteit	Hoofdtafel
90	.....	North Sea Port	Elektriciteit	Hoofdtafel
91	.....	Enduris	Elektriciteit	Hoofdtafel
92	.....	Zeeuwind	Elektriciteit	Hoofdtafel
93	.....	Saman Groep	Elektriciteit	Hoofdtafel
94	.....	Eneco	Elektriciteit	Hoofdtafel
95	.....	Enduris	Elektriciteit	Hoofdtafel
96	.....	Provincie Zeeland	Elektriciteit	Hoofdtafel
97	.....	Rijkswaterstaat	Elektriciteit	Hoofdtafel
98	.....	EWA	Elektriciteit	Energie uit water
99	.....	Gemeente Schouwen-Duiveland	Elektriciteit	Energie uit water
100	.....	Waterschap Scheldestromen	Elektriciteit	Energie uit water

101	.....	HZ	Elektriciteit	Energie uit water
102	.....	EWA	Elektriciteit	Energie uit water
103	.....	EWA	Elektriciteit	Energie uit water
104	.....	PZEM	Elektriciteit	Hoofdtafel
105	.....	Rijkswaterstaat	Elektriciteit	Energie uit water
106	.....	Visserij NL	Elektriciteit	Energie uit water
107	.....	provincie Zeeland	Elektriciteit	Infrastructuur
108	.....	min EZK	Elektriciteit	Infrastructuur
109	.....	Gasunie	Elektriciteit	Infrastructuur
110	.....	RVO	Elektriciteit	Infrastructuur
111	.....	TenneT	Elektriciteit	Infrastructuur
112	.....	PZEM	Elektriciteit	Infrastructuur
113	.....	North Sea Port	Elektriciteit	Infrastructuur
114	.....	SDR	Elektriciteit	Infrastructuur
115	.....	Gemeente Schouwen-Duiveland	Elektriciteit/mobiliteit	Hoofdtafel
116	.....	Waterschap Scheldestromen	Elektriciteit/mobiliteit	Hoofdtafel
117	.....	Lievens Communicatie	Gebouwde omgeving	Hoofdtafel
118	.....	Enduris	Gebouwde omgeving	Hoofdtafel
119	.....	provincie Zeeland	Gebouwde omgeving	Hoofdtafel
120	.....	gemeente Middelburg	Gebouwde omgeving	Hoofdtafel
121	.....	Waterschap Scheldestromen	Gebouwde omgeving	Hoofdtafel
122	.....	Gemeente Borsele	Gebouwde omgeving	Hoofdtafel
123	.....	provincie Zeeland, klimaatadaptatie	Gebouwde omgeving	Hoofdtafel
124	.....	Provincie	Gebouwde omgeving	Hoofdtafel
125	.....	gemeente Noord-Beveland	Gebouwde omgeving	Hoofdtafel
126	.....	Economische Impuls	Gebouwde omgeving/mobiliteit	Hoofdtafel
127	.....	Ondernemer Duurzame energie	Mobiliteit	Hoofdtafel
128	.....	Provincie Zeeland	Mobiliteit	Hoofdtafel
129	.....	Provincie Zeeland	Mobiliteit	Hoofdtafel
130	.....	H4A	Mobiliteit	Hoofdtafel
131	.....	NV Economische Impuls Zeeland	Mobiliteit	Hoofdtafel
132	.....	Stichting Duurzame Mobiliteit Zeeland	Mobiliteit	Hoofdtafel
133	.....	TLN	Mobiliteit	Hoofdtafel
134	.....	Provincie Zeeland	Mobiliteit	Hoofdtafel
135	.....	Aers Olie BV	Mobiliteit	Hoofdtafel
136	.....	Vollenhoven Olie BV	Mobiliteit	Hoofdtafel

137	.....	TLN/ zW Logistiek	Mobiliteit	Hoofdtafel
138	.....	De Pooter Olie	Mobiliteit	Hoofdtafel
139	.....	De Zuidhoek/ Bereikbaar Zeeland	Mobiliteit	Hoofdtafel
140	.....	North Sea Port	Mobiliteit	Hoofdtafel
141	.....	Gemeente Terneuzen	Mobiliteit	Hoofdtafel
142	.....	Delta	Mobiliteit	Hoofdtafel
143	.....	Zeeuwind	Mobiliteit	Hoofdtafel
144	.....	BLN-Schuttevaer	Mobiliteit	Hoofdtafel
145	.....	H4A	Mobiliteit	Hoofdtafel
146	.....	The Clean Technologies Design Desk	Mobiliteit	Hoofdtafel
147	.....	Van Opdorp Transport/ H4A	Mobiliteit	Hoofdtafel
148	.....	Rijkswaterstaat	Mobiliteit	Hoofdtafel
149	.....	CZAV	Mobiliteit	Hoofdtafel
150	.....	Zeeland Connect	Mobiliteit	Hoofdtafel
151	.....	Gemeente Middelburg	Mobiliteit	Hoofdtafel
152	.....	Enduris/ DNWG	Mobiliteit	Hoofdtafel
153	.....	Provincie Zeeland	Mobiliteit	Hoofdtafel
154	.....	Wielemaker Transport & Containerservice	Mobiliteit	Hoofdtafel
155	.....	Y-Logic/ E-Mobility Park	Mobiliteit	Hoofdtafel
156	.....	HZ University of Applied Sciences	Mobiliteit	Hoofdtafel
157	.....	Connexion	Mobiliteit	Hoofdtafel
158	.....	Afslag Rilland	Mobiliteit	Hoofdtafel
159	.....	Provincie Zeeland	Bestuurlijk kernteam	Bestuurlijk kernteam
160	.....	Waterschap Scheldestromen	Bestuurlijk kernteam	Bestuurlijk kernteam
161	.....	Enduris	Bestuurlijk kernteam	Bestuurlijk kernteam
162	.....	HZ- Economic board	Bestuurlijk kernteam	Bestuurlijk kernteam
163	.....	Verbrugge Terminals - Economic Board	Bestuurlijk kernteam	Bestuurlijk kernteam
164	.....	Gemeente Sluis	Bestuurlijk kernteam	Bestuurlijk kernteam
165	.....	Enduris	Communicatie	Communicatie

Bijlage III

Bijeenkomsten

Inwoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties, bestuurders van Zeeuwse overheden en ander partijen zijn op verschillende manieren betrokken geweest bij de ontwikkeling van de RES 1.0. Actief aan één van de sectortafels of wat meer op afstand via verschillende gremia en/of bijeenkomsten. In het hoofdstuk participatie is onder andere omschreven hoe wij met elkaar invulling hebben gegeven aan procesparticipatie. Ook in toekomst zullen we hier uitvoerig aandacht voor moten hebben. Onder andere door de ontwikkeling van lokale en regionale bijeenkomsten. In de afgelopen jaren zijn al heel wat bijeenkomsten georganiseerd waarbij verschillende doelgroepen aanwezig zijn geweest. Onderstaande overzicht geeft weer welke bijeenkomsten wanneer voor welke doelgroepen zijn georganiseerd.

Omschrijving	Wanneer	Doelgroep
Zeeuwse Energiedialoog (ca. 6 bijeenkomsten+slotevent)	2017	inwoners, overheden, ondernemers, NGO's
Slotbijeenkomst Zeeuwse Energiedialoog	6-12-2017	overheden, ondernemers, NGO's e.a.
Bestuurlijk overleg milieu Zeeland	23-1-2018	portefeuillehouders milieu
Event Zeeuws Energieakkoord part. woningbouw	2-2-2018	overheden, ondernemers, NGO's e.a.
Ambtelijke Roadshow RES	18-5-2018	gemeenten, provincie en waterschap (ambtelijk)
Bestuurlijke roadshow RES	29-8-2018	gemeenten, provincie en waterschap (bestuurlijk)
Event gemeentelijk vastgoed	19-9-2018	gemeenten (ambtelijk)
Overleg portefeuillehouders milieu	9-10-2018	portefeuillehouders milieu
Startbijeenkomst Cinecity (o.a. met Ed Nijpels)	31-10-2018	inwoners, overheden, ondernemers
Memo gemeenteraden	1-11-2018	gemeenteraden
Bestuurlijke bijeenkomst meerjarevisie VNG (o.a. met J. Kriens)	14-11-2018	gemeenten (bestuurlijk)
Overleg portefeuillehouders milieu	22-1-2019	gemeenten (bestuurlijk)
Event Zeeuws Energieakkoord part. woningbouw	15-2-2019	overheden, ondernemers, NGO's e.a.
Start bestuurlijke regionale roadshow I	18-2-2019	gemeenteraden
Publicatie concept bouwstenen	10-5-2019	raden, staten, inwoners, bedrijven NGO's
Overleg portefeuillehouders milieu	21-5-2019	gemeenten (bestuurlijk)
Regionale bijeenkomst RES (Middelburg, Goes en Terneuzen)	mei/juni	raden, staten, inwoners, bedrijven NGO's
Overleg portefeuillehouders milieu	3-8-2019	gemeenten (bestuurlijk)
Presentatie CBK Zeeland	4-9-2019	Alle doelgroepen
Presentatie Zuid-Westelijke Delta	4-9-2019	Alle doelgroepen
Deelsessie bijeenkomst regiobureau (OZO)	23-9-2019	Overheden (bestuurlijk)
2e roadshow gemeenteraden (vanaf)	1-10-2019	Gemeenteraden
Brede bijeenkomst arbeidsmarkt en energietransitie	28-10-2019	Onderwijs, ondernemers, overheden
RES Zeeland-dag	30-1-2020	raden, staten, inwoners, bedrijven NGO's

Separaat aan deze activiteiten zijn er verschillende persberichten, nieuwsbrieven, en berichten op social media verspreid, zijn presentaties over de RES verzorgd bij uiteenlopende bijeenkomsten (voor verschillende doelgroepen), zijn bijpraatsessies voor staten en het waterschap georganiseerd, zijn projectbijeenkomsten voor uiteenlopende doelgroepen georganiseerd et cetera.

